

Leyla Saz

Haremde Yaşam

Saray ve Harem Hatıraları

HATIRA

Hazırlayan:
Sedat Demir

Haremde Yaşam

Saray ve Harem Hatıraları

HATIRA

Leyla Saz

Hazırlayan:
Sedat Demir

© DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI, 2012

DBY: 2
Hatıra: 2

ISBN: 978-605-61331-1-4
Sertifika No: 18188

Birinci Baskı: İstanbul, Mayıs 2010
İkinci Baskı: İstanbul, Mart 2012

Hazırlayan:
Sedat Demir

Editör:
Ersan Güngör

Yayın Yönetmeni:
İrfan Güngörür

Sayfa Düzeni:
DBY

Kapak Tasarımı:
Sercan Arslan

Baskı/Cilt:
Şenyıldız Yay. Matbaacılık Ltd. Şti.
Gümüşsuyu Cad. No: 3, K: 2 Topkapı/İstanbul
Tel: 0212 483 47 92 (Sertifika No: 11964)

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI
Ticaretthane Sokak Tefikkuşoğlu İşhanı No: 11/36
Sultanahmet - Fatih / İstanbul / Türkiye
Tel. - Faks: +90 212 526 98 06
www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr

İçindekiler

Leyla Saz'ın Hatıraları Üzerine	13
Leyla Saz'ın Hayat Hikâyesi.....	13
Şair Leyla Saz'ın Hatıraları.....	14
Giriş	17

Birinci Bölüm Çeşitli Yönleriyle Çırağan Sarayı

Sultanların Harem Daireleri	25
Sarayın Bölümleri.....	26
Haremin Eşyaları.....	28
Sarayın Mabeyn Bahçesi	30
<i>Bahçede Kaybolan Bir Cariye</i>	31
<i>Hayalet Gören Korucu</i>	32
<i>Gulyabani Korkusu</i>	32
<i>Mutlu Son</i>	33

İkinci Bölüm Sarayda Müzik ve Dans

Meşkhane.....	37
<i>Ünlü Besteciler</i>	38
<i>Hocalar ile Öğrenciler Arasındaki Aşklar</i>	39
<i>Hacı Arif Bey için İnce Hastalığa Yakalanan Cariye</i>	39
Padişahın Huzurunda Bir Gece.....	40
Sultan Mecid'in Saz Eğlenceleri.....	41
<i>Padişaha Musikiyi Sunma Becerisi</i>	41
Oyunlar.....	43
Abdülmecid'in Harem'e Yaptığı Ani Baskın ve Hususi Bir Saz Âlemi.....	44
Haremde Şaşkınlık.....	45
Padişahın Dikkatini Çekmek İsteyen Cariye.....	45

Üçüncü Bölüm Cariyeler

Cariyelerin Kaçırılmaları.....	49
<i>Bir Çerkez Kızın Yaşadıkları</i>	50
Cariye Fiyatlarının Hesaplanması.....	50
<i>Bir Pazarlık Örneği</i>	51
Cariye Türleri.....	52
Kafkasyalı Cariyeler.....	53

Ucuz ve Pahalı Cariyeler.....	54
<i>Dünyalar Güzeli Ancak Bir O Kadar da Saf Olan Bir Cariye</i>	56
Düğün Hediyesi Olarak Verilen Cariyeler.....	57
<i>Ulviye Sultan'ın Başına Gelenler</i>	57
Cariyeler ve Esirlikleri.....	58
Arap Cariyelerin Karşılaştığı Güçlükler.....	59
Perili Godyalar.....	61
<i>Godyanın Delirmesi</i>	62
Cariyelerin Eğlenme Biçimleri.....	63
<i>Yasemin'in Hikâyesi</i>	64
<i>Mecnun Kimdir?</i>	66
<i>Hazin Son</i>	67
<i>Buz Kurbanı</i>	68
Arap Cariyelerinin Becerileri.....	68
<i>Cariye Yekta'nın Yazısı</i>	69
<i>Günahı 'Siyah' Doğmak</i>	69
<i>Fakirlere Para Veren Fakir Cariye</i>	71
<i>Çölden Gelen Rüzgâr</i>	72
<i>Altınların Laneti</i>	74

Dördüncü Bölüm Haremağaları

Haremağalarının Rütbeleri ve Görevleri.....	79
<i>Birkaç Meşhur Haremağası</i>	81
Haremağalarının Kadınları Koruma Biçimleri.....	83
Akağalar.....	83

Beşinci Bölüm Sarayda Yaşam

Şehzadelerin Çocuklukları	87
Şehzadelerin Gençlikleri	88
Şehzadelerin Eğlenceleri	88
Kalfalar	89
Padişahın Kalfalara Sundukları Hediyeler	89
Haznedarlar	90
Genel Geziler	92
Harem-i Hümayûn	93
Musikişinas Kalfalar	93
Besteci Sultanlar	95
Canlı Oyuncaklar	95
Sultan Mahmud ve Sultan Mecid Hangi Kızlardan Hoşlanırdı?	96
Kalfaların Yaşamı	96
Büyük Konaklarda Yaşam	98
Oyunlar ve Eğlenceler	99
‘İstanbul Efendisi’ Oyunu	100
Havuz Oyunu	100
Orta Halli Ailelerde Evdeki Yaşam	101
Tuhafiye Fiyatları	103
Eski Evler	103
Harem-i Humâyûnun Alışverişi	104
Çerçiler	105
Yemekler	106
Sofra Düzeni	108
Sultanların Tedavileri	109
İlaç Yerine Dua	110

Kocakarı İlaçları	112
Fatma Sultan ve Hacamatçı Kadın	112
Bir Şaka	114
On Kuruşa Doktor	115

Altıncı Bölüm Saraylarda Ramazan ve Bayram

İbadet Biçimleri	119
Oruç Nasıl Bozulur?	120
Hırka-ı Saadet Ziyareti	120
Ramazan Geceleri	121
Kadir Gecesi	122
Bayram Töreni	123
Bayram Eğlenceleri	123
Atlıkarıncalar	123
Bayram Gezileri	124
Bayramlaşma Merasimi	125
Paranın Peşinden Koşanlar	126
Tiyatro, Pantomim ve Diğer Eğlenceler	127
Sobasız ve Elektriksiz Saraylar	129
Kızlardan Oluşan Altmış Kişilik Batı Müziği Orkestrası	129
Kadın Kadına Dans	130
Hareme Girebilen Kadınlar	131
Padişahın Huzuruna Çıkabilenler	131
Aristokrat Bir Halk Kadını	132
Sultan Aziz’in Huzurunda	132
Pertevniyal Valide’nin Huzurunda	134
Sultanları ve Şehzadeleri Ziyaret	135

Yedinci Bölüm

Avrupa Dönüşü Sonrası Gördüklerim

Saraya Gidiyorum.....	141
Sultan Aziz'in Karşılınması	143
O Günkü Kıyafetleri.....	143
Fatma Sultan, Baltalimanı Sarayı'nda	145
Batı Müziği Bilen Kalfa.....	146
Fatma Sultan ile Deniz Gezisi	147
Sultan Aziz Döneminde Boğaziçi Geceleri.....	148
Türkiye'deki İlk Projektör.....	149
<i>Benim Şiire Başlamam</i>	150
<i>Emsalsiz Bir Işıklandırma ve Devletin Milyonları</i>	151
Mevlid-i Şerif Okunması ve Hac Tebrikleri.....	152
<i>Hacdan Dönenlerin Karşılınması</i>	153

Sekizinci Bölüm

Anneleri Andıran Ünlü Sultan Düğünleri

Sultan Abdülmecid'in Kızları ve Damatları.....	157
<i>İşte, Sultanefendilerin Eşlerinin Adları</i>	158
Münire Sultan'ın Düğünü.....	159
Münire Sultan'a Verilen Hediyeler	160
Sultan Çeyizlerinin Alışverişi	160
<i>Saraya Giren İlk Terzi ile Güzelliği Dillere Destan</i>	
<i>Sophia</i>	161
Çeyiz Listesi.....	163
<i>Mücevherat</i>	163

Padişahın Hediyeleri.....	169
Gerdek Gecesine Doğru.....	170
Gösterişli Saltanat Kayıkları.....	171
Gelin Alayı.....	172
İkinci Mahmud Han'ın Bir Cariye İçin Yaptığı Beste.....	174
Koltuk	175
Kutlama Merasimi	177
Gösterişli Bir Şölen.....	177
Düğün Eğlenceleri	179
<i>Komik Bir Olay</i>	180
<i>Sultan Mecid'in Gelişi</i>	181
Refia Sultan'ın Düğünü.....	183
<i>Önce Her Tarafta ile Defterdarburnu Sarayı</i>	183
<i>Masaldaki Saraylar Gibi</i>	184
<i>Emsali Bulunmayan Bir Çeşme</i>	185
<i>Cennete Yakışır Bir Hamam</i>	186
<i>Hünkâr Dairesi</i>	187
<i>Refia Sultan'ın Gelin Arabası</i>	187
<i>Yağmur Gibi Altın</i>	189
Gelin'in Eşyaları	189
<i>Gelin Odası</i>	189
<i>Gelin Odasının Mefruşatı</i>	190
<i>Gelinin Elbisesi</i>	190
<i>Gelinin Mücevherleri</i>	191
<i>Padişahın Huzurunda</i>	192
Abdülmecid Döneminin Modası	193
Ölü Doğan Sultanzade İçin Loğusa Töreni	194
<i>Ani Bir Davet</i>	194
<i>Defterdarburnu Sarayı'nda</i>	195
<i>Dans ve Eğlence</i>	197
<i>Ölü İçin Şenlik</i>	199
<i>Gerçek Anlaşıldığında</i>	200

Dokuzuncu Bölüm
Bir Portre: Âdile Sultanefendi

Âdile Sultanı Ziyaret	205
<i>Sofra Düzeni</i>	206
<i>Batı Müziği</i>	207
<i>Âdile Sultan'ın Huzurunda</i>	209
<i>Âdile Sultan'ın Karakteri</i>	211
Dizin	213

Leyla Saz'ın Hatıraları Üzerine

Leyla Saz'ın Hayat Hikâyesi

Şair Leyla Saz, 1850 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Babası; şehreminliği, valilik, Tıbbiye Nâzırlığı, zaptiye müşirliği gibi görevlerde bulunmuş, “ekselans” diye anılan Doktor İsmail Paşa'dır.

Leyla Saz, babasıyla İzmir'e ikinci kez gidişinde Vilayet Mektupçusu Sırrı Efendi ile evlendirilmiştir. Sırrı Efendi, sonradan paşalığa kadar yükselmiş ve “Giritli Sırrı Paşa” diye anılmıştır. Leyla Saz, vali olan eşyle Prizren, Rusçuk, Trabzon, Kastamonu ve diğer illeri gezip görmüş, gezi izlenim ve gözlemlerini de yazmıştır. Mühendis merhum Yusuf Razi ve ünlü mimar Vedat Beyler, Leyla Hanım'ın oğullarıdır.

Leyla Saz, Abdülmecid dönemini 1-11, Abdülaziz dönemini 11-26, Beşinci Murad dönemini 27, Abdülhamid dönemini 27-59, Mehmed Reşad dönemini 59-69 ve Vahideddin dönemini 69-73 yaşları arasında yaşadı.

Leyla Saz, hatıralarında, yaşadığı bu altı padişah döneminin saray çevresini, insanlarını, gelenek ve göreneklerini, saz âlemlerini, saray teşkilatını ve ünlü düğünleri tüm yönleriyle anlatmıştır.

Leyla Saz, 86 yaşında olduğu halde 6 Aralık 1936 pazar günü Kızıltoprak'taki köşkünde hayata veda etmiştir.

Şair Leyla Saz'ın Hatıraları

Şair Leyla Saz'ın hatıraları, "Saray çevresi ve harem hayatı" konularında gözleme dayanan çok önemli bir kaynaktır. Özellikle haremdeki yaşantı hakkında Osmanlı kaynaklarında bilgi bulma olanağı çok zordur. Çünkü "Harem ve haremde olup bitenler" Osmanlı sosyal yaşamında bir "yasak bölge" olarak kalmıştır. Bu nedenle de Osmanlı vakarı ve tarihçileri, burasının içyüzü hakkında bilgi edinme imkânından oldukça yoksun kalmıştır. Söz konusu olumsuz şartlardan dolayı da harem; yerli, yabancı tarihçi ve yazarlar tarafından daha çok hayallerde biçimlendirilen; fakat gerçekte pek bilinmeyen bir "bilinmezlik dünyası" olarak sürekli gizemliliğini korumuştur.

Leyla Saz'ın "Harem hatıraları" Vakıf gazetesinde 1921 yılında, İstanbul'un işgal altında bulunduğu ve halkın özgürlüğünün elinden alınmasının yanında açlıkla da boğuştuğu, hatırlanmak bile istenmeyen o acılı günlerde tefrika edilmiştir. Toplumun içinde bulunduğu bu kötü durumdan dolayı da çok önemli olmasına rağmen hatıralar beklenen ilgiyi görmemiştir.

Söz konusu hatıralar daha sonra, oğlu Yusuf Razi Bey tarafından Fransızcaya çevrilerek Paris'te "Le Harem Im-

perial" ismiyle yayınlanmıştır. Osmanlı haremının kapılarını ilk kez aralayan bu hatıralar, Fransa'da büyük bir ilgi ile karşılanmıştır. Leyla hanımın bu değerli hatıraları, gördüğü ilgi üzerine Çekçe ve Almancaya da çevrilmiş, oralarda da büyük rağbet görmüştür.

Hatıralar, Türkiye'de ilk defa Sadi Borak Bey tarafından düzenlenerek Ağustos 1974 yılında kitap halinde yayınlanmıştır. Sadi Borak, Leyla Hanım'ın "Geçen Asırda Kadın Hayatı" başlığı altında 25 Nisan 1921 tarihinde İleri gazetesinde yayınlamaya başladığı yazı dizisini de kitabın ikinci bölümüne eklemiştir. Biz çalışmamıza bu bölümü dahil etmeyip, daha sonradan ayrı bir kitap olarak hazırlamayı düşündük.

Çalışmayı hazırlarken, Merhum Ali H. Neyzi Bey tarafından hazırlanan ve Temmuz 2000 yılında Cumhuriyet Kitapları arasında çıkan eserin başka bir baskısı ile tefrikaları karşılaştığımız da arada birtakım farklılıklar gördük. Tefrikalarda zikredilmeyen; fakat önemli gördüğümüz birkaç notu buradan ilave ettik.

Eseri günümüz Türkçesine aktarırken, metnin akıcılığını bozmamaya çaba gösterdik. Gerekli gördüğümüz yerlere dipnotlarla açıklamalarda bulunduk. Yazara ait notları ise "*" işareti ile gösterdik.

Sedat Demir
İstanbul, 2010

Giriş

Türk kadınlarının hayat şartları ve gelenekleri, özellikle İstanbul'da son çeyrek yüzyıl içinde çok değişti; hâlâ da gözle görülür, elle tutulur bir biçimde sürekli her geçen gün değişmekte. Söz konusu değişim öylesine hızlı ki, günümüzün kadını, eski Türk kadınının geleneklerine tamamen yabancı kalmış durumda. Harem hayatının eski âdetleri bugün neredeyse unutuldu. Aradan birkaç yıl daha geçince herhalde hiç hatırlanmaz olacak.

Harem hayatının gelenek ve âdetleri genel olarak unutuluyor derken, sultanların harem hayatının ya da sultanefendilerin yaşadığı sarayların düzeninin hiçbir zaman açıklanmadığını ve çok az bilindiğini de itiraf etmek gerekir. Harem, her zaman için, dışarının içeri sızmasına karşı özenle kapalı tutulmuş ve orada her şeyi ile uzak bir dünya kurulmasına gayret gösterilmiştir.

Sultan Abdülmecid'in saltanatı süresinde, İstanbullu olup da saraya dışarıdan gelebilen ve orada yaşayabilen iki genç kız, eminim ablaımla ben olduk. Harem'e bizden başka, o

Babam çok zeki ve şakacı bir kişiydi. Konuşması her zaman ilgi çekici ve zevkli olurdu. Görmüş olduğu eğitim ona ayrı bir saygınlık kazandırmıştı. Pek çok konuda kendisine danışılırdı. Sultanın ve ailesinin yakını, güvenilir danışmanı olmuştu. Daha sonra vezirliğe atanarak devletin saygın makamlarında bulundu. Bu süreler içinde bile, sultanın özel hekimliğini devam ettirdiğinden, hiçbir zaman sarayın özel hayatının dışında kalmamıştı. Böylece, saray adamlığıyla devlet adamlığını birleştirdiği için, Abdülmecid'in ölümünden sonra, yeni padişah Sultan Abdülaziz döneminde de birçok vezirin engellemesine rağmen, sarayın ve sultanın ilgisini kaybetmedi.

Babam, Ticaret Bakanlığı görevini ilk kez üstlendiğinde, Avrupa başkentlerinin birinde uluslararası bir sergi düzenlenmişti. Saltanat tarafından bu sergiye gönderilmesi düşünülen örnekler Ticaret Bakanlığı'nda toplanmıştı. Sultan ve haremi, varlıklarıyla bu sergiyi onurlandırdıklarında, bu büyük ziyaretçileri annemle ablam da karşılamışlar. On yaşlarında ve pek güzel bir kız olan ablamı Abdülmecid'in büyük kızı Fatma Sultan beğenmiş ve onu yanına, saraya almış.

Ben o sıralarda yeni doğmuşum. Birkaç yıl sonra, 1853 ya da 1854'te ben de saraya kabul edilmek onuruna eriştiğimde pek küçük olduğumdan bu ilk ziyaretimi hiç hatırlamıyorum. Beni sarayın büyük merdivenlerinden kucakta çıkartmışlar. Önümüzde, yanında kalacağım küçük sultan yürüyormuş. Onun arkasından götürüldüğüm için kızmış ve yüksek sesle bu kızgınlığımı dile getirmişim. Saray'daki kalfalar sık sık bu olayı bana anlatır ve gülerlerdi.

O günden başlayarak ve Abdülmecid'in ölümüne dek çocukluğum hemen hemen, hep haremde sultanların yanında geçti. Abdülaziz'in tahta çıkışından (1861) az sonra, babam

Girit Adası'na genel vali atandı. Annemle ablamı İstanbul'da bırakarak beni yanında götürdü. Orada beş yıla yakın bir süre kaldık. Dönüşümüzde haremi ve sultanları tekrardan sık sık ve uzun süreli ziyaret etmeye başladım. Ancak bu kez küçük bir çocuk değildim. Bir genç kız olduğum.

Sultan V. Murad'ın kısa süreli ve talihsiz padişahlığından sonra Sultan Abdülhamid'in tahta çıktığı ilk yıllarda da pek çok kez huzura kabul edilmekle birlikte, alışık olduğum eski içtenliği bulamadım. Zaten, bir süre sonra, genel vali atanan eşime katılmak üzere çok sık ve uzun sürelerle İstanbul'dan ayrılmaya başlamıştım. Bu son döneme kadar neredeyse yirmi yıldan daha fazla bir süre, sarayın özel hayatının içinde bulunmuştum. Çocukluğumun ve genç kızlığımın en güzel yıllarını orada geçirdiğimi söyleyebilirim.

Yazılarımda, işte bu son derece ince, zarif ve eşsiz zenginlikteki ortamı canlandırmaya çalışacağım. Görkemli oldukları kadar kibar olan sultanların ve sarayda yaşayan kızların, yani saraylıların yaşamlarını anlatacağım.

Saraylılar genelde, esir Çerkez kızları arasından seçilen, büyük bir özenle eğitilen, ciddi bir disipline uyum sağlayabilmiş kimselerdi. Terbiye ve nezaketleriyle seçkinlik kazanarak sahipleri olan ünlü hanımlara hizmet etmeye layık olurlardı.

Hayatımın bu çağına hafızamın son derece bağlı kalmış olduğunu, arada birçok boşluk bulunsa bile, anlattığım olaylarda doğruluktan sapmadığımı ve bir değişiklik yapmadığımı, okurlarıma kesinlikle bildirmek isterim.

Leyla Saz
İstanbul, 20 Ocak 1921

Birinci Bölüm

Birinci Bölüm

Çeşitli Yönleriyle
Çırağan Sarayı

“dün” den öğrendiklerimizle
“bugün” ü yaşamak
“yarın” larımızı aydınlatır.

“dün” den öğrendiklerimizle
“bugün” ü yaşamak
“yarın” larımızı aydınlatır.

Sultanların Harem Daireleri

1909 yılında Meclis-i Mebusan olarak kullanılıp 1910 yılında yanan ve yangınla yıkıntıya dönmesine karşın 1918-1923 yılları arasında Fransızların kışla olarak kullandığı Çırağan Sarayı'nı, Sultan Abdülaziz yaptırmıştı. Bu çok görkemli bir yapıydı. Dışı beyaz mermer kaplanmış ve kızıl somaki mermer sütunlarla süslenmişti. Sarayın içi de renkli mermerlerle süslüydü.

Sultan Abdülmecid 1876 yılının Ağustos ayında tahta çıktığı zaman bu göz kamaştırıcı sarayı, pek kısa bir süre padişahlık yapmış olan kardeşi Sultan V. Murad'a ayırmıştır. Bu saray, Sultan V. Murad için sürekli bir tutukevi olmuştur. Bu talihsiz şehzadenin uzun ve acılı gözaltı döneminden bazı bölümleri daha sonra anlatacağım. Bunları bana, 32 yıl kapalı kaldıktan sonra 1908 Devrimi'nde kapıları açılır açılmaz görmeye gittiğim eşleri ve oğlu Prens Sabahaddin anlatmıştı.

Şimdi, tümüyle ahşap olan eski sarayı anlatmak istiyorum. Bu saray, Abdülaziz'in görkemli mermer sarayının yetindeydi ve yenisinin yapılabilmesi için yıktırılmıştı.

Sonradan yapılan saray gibi, eski Çırağan Sarayı da ek yapılarıyla birlikte, güneybatısında Beşiktaş ve kuzeydoğusunda Ortaköy olmak üzere tüm Boğaziçi kıyısını kaplamaktaydı.

Saray kuzeyden güneye doğru beş bölümden oluşuyordu:

- 1- Resmi kabul salonları ve mabeyn. Mabeyncilerle sarayın yüksek dereceli öbür yöneticilerinin çalışma odaları buradaydı.
- 2- Sultanın kendisinin kullandığı bölüm.
- 3- Sultanın harem bölümü.
- 4- Ne olduğunu şu anda hatırlayamadığım on kadar odalı ufak bir yapı.
- 5- Şehzadenin konağı.

Şimdi ben, yalnızca harem bölümlerini ve sırası geldiğinde, bu bölümlerde yer almış olan bazı toplantı ve şenlikleri anlatacağım. Ancak, bu sarayla ilgili hatıralarımın pek o kadar net olmadığını söylemeliyim. Oraya ilk gittiğimde çok küçüktüm. Bu nedenle, yirmi beş yıl önce hatıralarımı yazarken, belleğimde karanlık kalmış bazı noktaları aydınlatabilmek için ablama ve eski Çırağan'da yaşamış bazı kalfalara danışmak zorunda kalmıştım.

Sarayın Bölümleri

Merasim ve mâbeyn-i hümâyûn dairelerinden yani, kuzeyden sonraki daireler zatı şahanenin özel daireleridir. Haremin yanındaki dairenin sofası, resmi günlere ve saz gecelerine, ortadaki ise padişaha özeldir.

Harem sofası, hatırladığım kadarıyla, iki ucundaki gezintilere ayrılmış girintilerden başka, yaklaşık olarak altı arşın

uzunluk ve yirmi arşın genişlikte ve belki daha büyük bir sofaydı. Deniz ve bahçe tarafındaki odaların hepsinin kapısı bu sofaya açılırdı.

Valide Sultan dairesi ise hünkâr dairesi yönünde ikisi bahçeye bakan dört oda ile bir hamamdan oluşuyordu. Kadınefendilerle ikballerin biri deniz, diğeri bahçe yönünde ikişer odaları vardı. Harem sofasının deniz ve bahçe yönünde ortaya gelen direkli ve setli sofaları, arka taraflardan kapatılıp ikballere altı üstlü odalar yapılmıştı. Resmi günlerde kalabalığa görünmek istemeyen hanedan üyesi, o odaların sahibelerine haber vererek gider, direklerin üzerine bina edilmiş koridorun kafesli pencerelerinden sofaya bakarlarmış.

Yukarıda belirtilen geniş sofaya da tavanından, daha küçük boyda ve daha yüksek ikinci tavanın dört tarafındaki birçok pencereden de ışık verildiği için içerisi aydınlıktı.

Bu sofanın iki ucundan, inilen tarafları direkli merdivenlerle orta kata, orta kattan da iki tarafı dört direkli gayet geniş mermer merdivenlerle zemindeki mermerliğe inilirdi. Orta katta sofa yoktu. Deniz ve avlu kapısı yerleri açık bırakılarak merdivenlerin iki tarafından, direkler ve parmaklıkla açık bırakılmış yollara dönülerek odalara girilirdi. O odalar, büyük ve ikinci kalfaların odalarıydı.

Efendilerinin odalarının altındaki bu odaların tavanları ile üst katın döşemesinin arasına, orta kalfalara ve diğer kızlara mahsus alçak tavanlı odalar yapılmıştı. Yüklükten yahut odalardan ayrılmış yerlerden üst kata küçük merdivenler vardı. Bu odaların sonradan eklenmiş oldukları ilk bakışta görülüyordu. Bunların pencerelerinde saksı ya da sandık ile

Dizin

1908 Devrimi 25

A

Abbas Halim Paşa 38, 64, 159
Afrika 79
Agop Ağa, Ermeni kuyumcu 161
Akağa Hüseyin Efendi 83
Akif Paşa 195
Ali Galip Paşa, Reşid Paşa'nın oğlu 158, 183, 194
Âli Paşa 57
Altımermer 56
Amber Ağa 82
Anadolu 105, 148, 149
Arafat 153
Arap 38, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 68, 71, 72, 75, 101
Arapça 67, 82
Arnavutluk 33
Avrupa 19, 20, 40, 42, 91, 105, 106, 128, 129, 139, 141, 152, 159, 179, 182
Avrupalı 53, 91
Avusturyalı 66

Azad kâğıdı 58, 59

B

Bağdat 55
Bahariye Köşkü 93
Baltalimanı Sarayı 145, 184
Basra 55
Bayezid Meydanı 121
Bebek 148, 149
Behice Sultanefendi 136
Beşiktaş 26, 184, 187
Beytullah 153
Bezmiâlem Valide Sultan 31, 38, 134
Bîmisal 113
Boğaz 143, 158
Boğaziçi 26, 39, 105, 146, 148, 174
Bülbül Deresi 64
Büyük Reşid Paşa 194

C

Canfes Kalfa 114
Cemile Sultanefendi 95, 159, 163, 169, 177

Cevher Ağa, Dârüssaâde Ağası 82
Cezbidil Kalfa 146
Çerkez 21, 49, 50, 53, 59, 66, 159
Çerkezce 32
Çerkez Mehmed Paşa 159
Çırağan Sarayı 23, 25, 26, 30, 44

D

Damat Ferid Paşa 158
Darçın Kalfa 136, 174
Defterdarburnu Sarayı 183, 184, 194, 195
Dolmabahçe Saray 37
Donizetti Paşa 38
Dürrüniğâr Kalfa 94

E

Emirgân 164
Ermeni 102, 161, 162, 192
Esmâ Sultan 40, 41, 82, 93, 131, 174, 199, 205

F

Farsça 82
Fatma Sultan 20, 82, 112, 113, 145, 146, 147, 149, 150, 157, 158, 177, 189, 191, 194, 200
Fehime Sultanefendi 95
Ferhat Ağa, Musahip 82
Feride Hanım 40
Fethi Ahmet Paşa, Tophane Müşiri 57, 158, 159
Fransız 25
Fransızca 66, 67, 74

G

Girit 21, 62, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 132, 150, 208, 210
Gülcemal Kadınefendi 113

H

Habeş 72, 148
Habeşi 38
Hacı Arif Bey 38, 39
Hacı Faik, Müzisyen 38
Hacı Tahsin Bağı 88
Hamid Bey, Nurullah Bey'in oğlu 136, 159
Hasip Paşa 193
Haşim Bey 38
Hayramîdil 135
Hayreddin Ağa, Dârüssaâde Ağası 82, 148
Hayriye Hanımsultan 177
Hırka-ı Saadet 120, 121
Hicaz 65, 153, 183
Hint 55
Hüsnumelek 120, 179

I

İbrahim Paşa, Serasker Rıza Paşa'nın oğlu 159
İhdasifelek Kalfa 94
İlhami Paşa, Mısırlı Abbas Halim Paşa'nın oğlu 159, 160
İstanbul 13, 14, 15, 17, 19, 21, 31, 32, 49, 50, 53, 61, 64, 66, 68, 69, 74, 79, 100, 121, 132, 160, 194, 199, 208
İzmir 13, 194, 208, 210

K

Kafkasya 31, 32, 49, 53, 54, 95, 97
Kâğıthane 92, 93
Kanlıca 145, 149, 208
Kanuni Ethem Efendi 38
Kapalı Çarşı 161
Karagöz 128
Karlofa 195
Kastamonu 13, 208, 210
Kavacık 69
Keçecizâde Fuat Paşa 82
Keremiyar Kalfa 171
Koşuyolu 212
Köçeoğulları 161
Kumkapı 71, 75
Kuruçeşme 175, 205, 208
Kutbizâde Şair Sadık Efendi 150
Küçük Abdurrahman Ağa 131
Küçük Çiftlik Köşkü 88

L

Lehli Yahudi 106
Levnifer 94
Lütfullah 159
Lütüyar Kalfa 199

M

Mahmud Celaleddin Paşa 57, 158, 159, 160
Matmazel Romano 209
Mecidiye Camii 30
Meclis-i Mebusan 25
Medeni Aziz Efendi 38, 39
Mediha Sultan 157, 158, 159
Mehmed Ali Paşa, Kaptan-ı Derya 184, 205

Mısır 28, 55, 64, 97, 160

Mısırlı Zeynep Hanımefendi 148
Mızıkâ-i Hümayûn 128, 175, 188
Mihrabat 69
Mihrimlek Kalfa 146
Musevi 105
Mustafa Naili Paşa Yalısı 164, 168
Münire Sultan 38, 95, 157, 158, 159, 160, 164, 183, 209
Müslüman 106, 152

N

Naime Sultanefendi 184
Nazikeda Hanım, Sultan Abdülhamid'in eşi 57, 136
Necip Paşa, Sami Paşa'nın oğlu 38, 159
Nikogos Usta, Müzisyen 183
Nuri Paşa 146, 158
Nurullah Bey 159
Nuruosmaniye Camii 104

O

Ortaköy 26, 148, 184, 194
Osmanlı 14, 15, 18, 87, 93, 95, 119, 122, 127

P

Pertevniyal Valide Sultan 27, 31, 38, 56, 132, 134, 135, 141, 143, 209
Peyamnigâr Kalfa 94
Prens Sabahaddin 25, 158, 159
Prizren 13, 208

R

Rasim Ağa, Sultan Abdülmecid'in Başmusahibi 82
Rasim Paşa 143
Refia Sultan 113, 157, 158, 183, 184, 187, 191
Rıfat Bey, Müzisyen 38
Rum 67, 74, 106
Rumca 75, 82
Rumeli 33, 105, 174
Ruşuk 13, 66, 68, 208

S-Ş

Sadrazam Reşid Paşa 183
Sahil Sarayı 164, 168
Salıpazarı 164, 168, 184, 209
Samatya 192
Santuri İsmet Ağa 38
Seniha Sultan 136, 157, 158, 159
Seniye Hanım 40
Serasker Rıza Paşa 159
Servetseza Başkadınefendi 197
Seyyide Hanım 146, 150, 151
Sultan Abdülaziz 13, 18, 20, 25, 38, 56, 82, 91, 121, 125, 132, 133, 139, 141, 143, 148, 199
Sultan Abdülhamid 13, 21, 31, 57, 95, 141, 159, 199
Sultan Abdülmecid 13, 17, 19, 20, 25, 31, 38, 44, 45, 57, 64, 82, 83, 112, 114, 134, 135, 144, 157, 159, 193, 194, 199, 205
Sultan Mahmud 19, 40, 82, 96, 120, 131, 171, 174, 179, 180, 184, 192
Sultan Reşad 13, 19, 84, 113, 157, 183, 193, 197

Sultan V. Murad 21, 25, 84, 95
Sultan Vahideddin 13, 38, 157, 158
Şadiye Sultanefendi 95
Şehzadebaşı 121
Şöhret Kalfa 94

T

Tarlabaşı 184
Tophane 57, 122, 123, 158, 159
Topkapı Sarayı 120, 121
Trabzon 13, 185, 208, 209, 210
Tunus 55
Türk 17, 18, 43, 80, 84
Türkçe 32, 50, 52, 66, 74

U-Ü

Ulviye Sultan 57
Üsküdar 64
Üsküp 195

V

Vaniköyü 168
Varna 66
Veli Efendi Çayırı 64
Vezneciler 121

Y

Yahudi 106, 193
Yıldız 30, 31
Yunanca 74
Yusuf İzzeddin Efendi 134, 141

Z

Zekiye Sultanefendi 184

Haremde Yaşam

Saray ve Harem Hatıraları

Özellikle haremdeki yaşantı hakkında Osmanlı kaynaklarında bilgi bulma olanağı çok zordur. Çünkü “Harem ve haremde olup bitenler” Osmanlı sosyal yaşamında bir “yasak bölge” olarak kalmıştır. Bu nedenle de Osmanlı vakanüvis ve tarihçileri, burasının içyüzü hakkında bilgi edinme imkânından oldukça yoksun kalmıştır. Söz konusu olumsuz şartlardan dolayı da harem; yerli, yabancı tarihçi ve yazarlar tarafından daha çok hayallerde biçimlendirilen; fakat gerçekte pek bilinmeyen bir “sırlar dünyası” olarak sürekli gizemliliğini korumuştur.

Şair Leyla Saz’ın hatıraları ise “saray çevresi ve harem hayatı” konularında gözleme dayanan çok önemli bir kaynaktır. Leyla Saz, hatıralarında, yaşadığı altı padişah döneminin saray çevresini, insanlarını, gelenek ve göreneklerini, saz âlemlerini, saray teşkilatını ve ünlü düğünleri tüm yönleriyle anlatmıştır.

